

Vroeg Engels op de basisschool

Effecten van vroeg vreemdetalenonderwijs (1)

Kees de Bot & Anke Herder

Het is de vraag of het op jonge leeftijd aanbieden van een vreemde taal schadelijk is voor de moedertaalontwikkeling. De auteurs van deze bijdrage, Kees de Bot en Anke Herder van het Expertisecentrum taal onderwijs en communicatie (Etoc) van de Rijksuniversiteit van Groningen, gaan nader in op wat zij 'een hardnekkige misvatting' noemen. Ze verwijzen naar onderzoek dat laat zien dat er positieve effecten zijn. In een drietal artikelen gaan ze nader in op de effecten, op de gevolgen voor meertalige leerlingen en op de mogelijkheden voor een meertalige didactiek.

Over de vraag of het vroeg aanbieden van een vreemde taal goed of slecht is voor de moedertaalontwikkeling, is jarenlang gediscussieerd. Het idee dat het vroeg in aanraking komen met een vreemde taal een negatieve invloed heeft op de taalontwikkeling, lijkt een hardnekkige misvatting. Onderzoek laat zien dat er positieve effecten zijn, ook voor anderstalige leerlingen voor wie de vreemde taal een derde taal is. Bovendien heeft het vroeg aanbieden van een vreemde taal positieve effecten voor de algemene cognitieve ontwikkeling. Het is daarom interessant te kijken naar mogelijkheden voor geïntegreerd taalbeleid, waarbij meerdere talen een plek krijgen in het curriculum. In een korte reeks van drie artikelen willen we achtereenvolgens ingaan op (1) wat er bekend is over effecten van vroeg Engels, (2*) de meertalige leerling, oftewel vroeg Engels voor NT2-leerlingen, en tot slot (3) taalbeleid en meertalige didactiek: hoe kunnen meerdere talen een plek krijgen in het curriculum? In dit eerste artikel dus aandacht voor de vraag: wat is er vanuit onderzoek bekend over effecten van vroeg vreemdetalenonderwijs?

Trendsetters in effectonderzoek

Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw is er een stroom onderzoek op gang gekomen, gericht op positieve en negatieve effecten van tweetaligheid op zowel de talige als de cognitieve ontwikkeling van kinderen. Voor die tijd ging men ervan uit dat tweetaligheid een negatief effect had, maar het baanbrekende onderzoek van Peal & Lambert uit 1962 liet zien dat, als het sociaal milieu constant werd gehouden, tweetaligheid een positief effect had op het cogni-

tieve functioneren. In hun onderzoek zijn 110 kinderen van 10 jaar van zes Franstalige scholen in Montréal getest. De helft van de kinderen was gebalanceerd tweetalig (de beheersing van twee talen is in evenwicht), de andere helft puur eentalig. De twee groepen verschilden niet qua sociaal- economische klasse. Peal & Lambert gingen ervan uit dat intelligentie een meerzijdig kenmerk is, dus niet uit één onderliggend kenmerk bestaat, en testten daarom de kinderen met 18 verschillende tests die ieder een ander facet van intelligentie vaststelden. De tweetalige kinderen bleken op 15 van de 18 maten hoger te scoren, waaronder het verbale en non verbale IQ. Deze studie heeft min of meer de standaard gezet voor het onderzoek naar de relatie tussen tweetaligheid en IQ. Kenmerken zijn: betrekkelijk kleine onderzoeksgroepen, zorgvuldige controle van zoveel mogelijk variabelen, een pluralistische interpretatie van het begrip IQ en aandacht voor zowel het sociaal milieu, als voor kenmerken van de thuissituatie van de kinderen.

Canadees effectonderzoek

Canada kent een lange traditie van onderdompelingonderwijs, gericht op de beheersing van het Frans door de Engelstalige gemeenschap. Evaluatie van Canadese onderdompelingprogramma's (Clyne, Jenkins e.a., 1995) heeft overtuigend aangetoond dat leerlingen uit onderdompelingprogramma's beter presteren in alle vaardigheden in de vreemde taal, dan vergelijkbare leerlingen die de vreemde taal hebben geleerd via traditioneel tweede taalonderwijs. Vroeg vreemdetalenonderwijs laat een positief rendement zien voor de ontwikkeling van

de vaardigheid in de vreemde taal, maar ook voor de vaardigheid in de moedertaal (zie ook Swain & Johnson, 1997). Bovendien blijkt het een positief effect te hebben op de ontwikkeling van metalinguïstische en metacognitieve vaardigheden, zoals analytisch denken en inzicht in de woordstructuur en -betekenisopbouw. Daarbij bleek totale onderdompeling effectiever dan gedeeltelijke onderdompeling, en vroege onderdompeling tot betere resultaten te leiden dan late onderdompeling (Clyne, Jenkins e.a., 1995). Ook Genesee (1991) concludeert, op basis van evaluatie van meer dan duizend onderdompelingprogramma's, dat er geen negatieve effecten zijn voor de moedertaalontwikkeling en overige schoolse prestaties. Ook dichter bij huis worden positieve resultaten gevonden voor vroeg vreemdetalenonderwijs, bijvoorbeeld in Duitsland en België.

Europese voorbeelden

In Europa behoort de groep onderzoekers onder leiding van Henning Wode in Kiel tot de koplopers wat betreft systematische analyse en evaluatie van vroeg vreemdetalenonderwijs (zie Kersten, Imhoff & Sauer, 2002). In een lopend experiment aan de Claus-Rixen-Schule in Kiel Altenholz wordt gekeken naar de ontwikkeling van de vaardigheid in het Engels, Duits en de zaakvakken. Het gehele programma in deze basisschool wordt in het Engels gegeven, behalve het vak Duits. Evaluaties laten onder andere zien dat de leesvaardigheid van de kinderen in het Duits, die van leeftijdsgenoten in reguliere scholen aan het einde van de 4e klas overtreft (Burmeister, p.c. 11-03-2005). Briquet (1996) beschrijft een experiment met een onderdompelingprogramma in Liège (Luik) in België. Het project is begonnen in een kleuterklas van 21 kinderen en van daaruit heeft het programma zich steeds verder uitgebreid. Zes jaar later waren er zes deelnemende klassen tot aan het vijfde leerjaar. In oktober 1994 werden de leerlingen van het vijfde leerjaar onder

andere getest op hun moedertaal, het Frans, en op hun rekenvaardigheid. De scores van de leerlingen uit de Engelstalige onderdompelingprogramma's werden vergeleken met leerlingen van reguliere basisscholen. De gemiddelde score op de toets Frans van de 'gewone' leerlingen was 56,2%, terwijl de leerlingen uit het onderdompelingprogramma beduidend hoger scoorden met 69,9%. Op de rekentoets waren de scores respectievelijk 34,4% en 69,4%. Naast deze bevindingen, geeft Briquet aan dat er op basis van de ervaringen ook enkele algemene conclusies zijn te formuleren, met betrekking tot leerlingen in onderdompelingklassen. Zo blijken deze leerlingen volgens hem veel intellectuele activiteiten te ontplooiën, sterk gemotiveerd te zijn voor het leren middels een tweede taal en van daaruit voor het leren van een derde of zelfs vierde taal, en zich (meer) bewust te zijn van de rijkdom aan culturele en linguïstische diversiteit van de samenleving.

Onderzoek van eigen bodem

We kunnen onderzoeksresultaten uit het buitenland niet zo maar vertalen naar de Nederlandse situatie. Daarom is er een aantal projecten opgezet om de effectiviteit van vreemde talenonderwijs te meten. Goorhuis & de Bot (2005) stelden vast dat kinderen op een aantal Nederlandse scholen in de eerste twee jaar van het basisonderwijs, al behoorlijk wat Engels leren en dat kinderen met een taalachterstand eerder voordeel dan nadeel hadden van het onderwijs Engels.

Aarts en Ronde (2006) voerden een exploratief onderzoek uit naar het functioneren van een tweetalig onder-

wijsprogramma in de onderbouw van de basisschool. Aan het einde van groep 2 bleken de opbrengsten tegen te vallen: leerlingen beschikten slechts over basale receptieve vaardigheden in het Engels en het productieve niveau was eveneens vrij laag. Bovendien was de woordenschatverwerving nog zeer beperkt. Eén van de kanttekeningen die de onderzoekers echter bij hun studie plaatsen, is dat het aanbod Engels maar zeer gering was: het ging maar om één uur per week. Een belangrijke aanbeveling is dan ook dat de instructietijd in het Engels, door een *native speaker*, veel meer zou moeten zijn dan één uur. 'Daarnaast kan de hoeveelheid taalaanbod in het Engels die de kinderen krijgen sterk uitvergroot worden, door bij meer lessen gebruik te maken van Engels als instructietaal. [...]' (Aarts en Ronde, 2006: 13). Duidelijk is dat kinderen vooral tijd nodig hebben om een vreemde taal te verwerven en te verwerken, waarbij ook ruimte (en dus tijd) moet zijn voor verschillen tussen leerlingen (De Bot en Philipsen, 2007).

In onderzoek worden dus overwegend positieve effecten gevonden voor vroeg vreemdetalenonderwijs. Van belang is wel dat verschillende leeftijden om verschillende onderwijsmethoden vragen. Oudere kinderen zijn bijvoorbeeld in staat om wettelijk met grammaticale structuren aan de slag te gaan, omdat zij kunnen abstraheren. Dat geldt niet voor jongere leerlingen, voor wie een meer concrete, functionele aanpak noodzakelijk is; zij hebben het nodig om de taal op het moment zelf te relateren aan

sensomotorische ervaringen (zie o.a. Clyne, 1986; De Bot & Philipsen, 2007; Groot, 2006). Voor kinderen die vanaf groep 1 in aanraking komen met Engels, ligt het accent op receptieve vaardigheden (luisteren) en communicatie. Voor de jongste leerlingen staan routines, spelvormen, liedjes en activiteiten vanuit de Total Physical Response-benadering centraal. De gedachte die hieraan ten grondslag ligt, is dat visuele, auditieve en fysieke waarneming en beleving er voor zorgen dat het leerproces effectief verloopt en dat kennis wordt verankerd (Groot, 2006). Om te zorgen dat kennis beklijft, is het zinvol om aan te sluiten bij bestaande kennis (via thematisch werken) en om leerlingen de kans te geven kennis op verschillende manieren op te slaan, bijvoorbeeld met behulp van muziek, bewegen of schrijven (De Bot & Philipsen, 2007). De jongste leerlingen leren Engels dan spelenderwijs.

Dat het zinvol is om vroeg te beginnen, via onderdompelingonderwijs, moge duidelijk zijn. Op welke manier dat kan worden vormgegeven, zullen we in het derde artikel beschrijven, nadat we de volgende keer hebben stilgestaan bij de meertalige leerling.

personalia

Kees de Bot is hoogleraar Toegepaste Taalwetenschap aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Anke Herder is medewerker in het Expertisecentrum taal, onderwijs en communicatie (Etoc) van de Rijksuniversiteit Groningen.

Bronnen

- Aarts, R. & S. Ronde (2006). Tweetalig onderwijs met vervoegd Engels in het basisonderwijs. In: *Levende Talen Tijdschrift*, jrg. 7, nr. 2, p. 3-14
- Bot, K. de & K. Philipsen (2007). *Early English: waarom (zo)?* In: Philipsen, K., E. Deelder, M. Bodde-Alderlieste (red.). *Early English: a good start!* Conferentiebundel. Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs, Den Haag, p. 104-115
- Briquet, R. (1996). Learning English through an Immersion Programme in Belgium. In: Fruhauf, G., Coyle, D. & I. Christ (eds.), *Teaching content in a foreign language. Practice and perspectives in European bilingual education*. Stichting Nederlands Platform voor het Nederlandse Onderwijs, Alkmaar, p. 31-44
- Broekhof, K. (2007). Engels als derde taal. In: Philipsen, K., E. Deelder, M. Bodde-Alderlieste (red.). *Early English: a good start!* Conferentiebundel. Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs, Den Haag, p. 85-93
- Clyne, M. (ed., 1986). *An early start. Second Language at Primary School*. Melbourne, Australia: River Seine Publications
- Clyne, M., Jenkins, C., Chen, I. Y., Tsokalidou, R. & Wallner, T. (1995). *Developing second language from primary school: models and outcomes*. Canberra: National Languages and Literacy Institute of Australia Limited
- Genesee, F. (1991). Second language learning in school settings: Lessons from Immersion. In: Reynolds, A. (Ed.) *Bilingualism, multiculturalism and second language learning*.

- Hillsdale: Erlbaum, p.183-202
- Goorhuis-Brouwer, S. & K. de Bot (2005). Heeft vroeg vreemde-talenonderwijs een negatief effect op de Nederlandse taalontwikkeling van kinderen? In: *Levende Talen Tijdschrift* 6, 3, p. 3-7
- Groot, P. (2006). *Stepping Stones... Op weg naar vroeg vreemdetalenonderwijs. Een plan voor de invoering van vroeg vreemdetalenonderwijs in het primair onderwijs*. Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs, Den Haag
- Herder, A. & K. de Bot (2005). *Vroeg vreemdetalenonderwijs in internationaal perspectief*. Expertisecentrum taal, onderwijs en communicatie/ Faculteit der Letteren/ Rijksuniversiteit Groningen
- Herder, A. & K. de Bot (2007). *Vroeg Engels in het Nederlandse taalcriculum*. Expertisecentrum taal, onderwijs en communicatie/ Faculteit der Letteren/ Rijksuniversiteit Groningen
- Kersten, K., Imhoff, Ch. & B. Sauer (2002). The acquisition of English verbs in an elementary school program. In: P. Burmeister, T. Piske & A. Rohde (Hrsg.), *An integrated view of language development. Papers in honor of Henning Wode*. Trier: Wissenschaftlicher Verlag Trier. 473-497
- Peal, E., & W.E. Lambert (1962). The relation of bilingualism to intelligence. In: *Psychological Monographs*, 76, 1- 23
- Swain, M. & Johnson, R. K. (1997). Immersion Education. A category within bilingual education. In: *Immersion Education: International perspectives*. In: R. K. Johnson & M. Swain (red.), *Immersion Education: International perspectives* Cambridge: Cambridge University Press, p. 1-16